

Inhoudsopgave

Mariën Hannink <i>Voorwoord & Dankwoord</i>	3
<i>Programma</i>	4
Henk Boeve <i>Welkom & Overzicht zorgaanbod voor meervoudig gehandicapte doven</i>	5
Sylvia van Velde <i>Blijven zoeken; over zoektochten en verhuizingen</i>	9
Anja Wunderink en Mineke Booy <i>Waar krijg ik mee te maken bij uitplaatsing?</i>	11
Marianne van Gelder <i>Uit huis en dan; wat heeft je MG-dove kind nodig bij uitplaatsing?</i>	16
Marjan van Kemenade <i>De volhouder wint; hoe creëer je een netwerk rondom je kind?</i>	21
Martine Elsinga (verslag) <i>Wat vragen we van de instelling? Discussie over kwaliteitseisen</i>	27
<i>Evaluatie</i>	29

Voorwoord & Dankwoord

Diverse malen is de FODOK benaderd met de vraag wanneer de vijfde MG-contactdag georganiseerd zou worden. En we hebben beloofd dat die zou komen, maar niet toegezegd wanneer. Zoals u ook kunt merken aan de zeer late verschijning van dit verslag van de vierde MG-contactdag, moesten we de laatste tijd voorzichtig zijn met onze beloftes.

Ondergetekende werd geconfronteerd met gezondheidsproblemen, hetgeen voor veel zaken vertraging tot gevolg had. We zetten alles op alles om de achterstanden weer in te lopen en inmiddels staat voor het najaar van 2007 een nieuwe MG-contactdag gepland.

Er is iets merkwaardigs met die MG-contactdagen. Er is duidelijk vraag naar; we doen uitgebreide mailingen, rechtstreeks naar leden van het FODOK-familienetwerk *Het andere dove kind*, via de scholen en zorginstellingen, via diverse websites en nieuwsbrieven; de beoordelingen van deze dagen zijn zonder uitzondering zeer positief (zie ook bladzijde 31 en 32), maar er komen nooit heel veel ouders. Voor de kwaliteit van de interactie heeft dat in elk geval geen negatieve gevolgen, maar we zouden zo graag meer ouders / familieleden bereiken. Er zijn zoveel ouders die zelf het wiel proberen uit te vinden, die zich te weinig gesteund voelen, te weinig overzicht hebben van de mogelijkheden voor hun meervoudig gehandicapte dove kind en voor wie het leven met een MG-doof kind een eenzaam bestaan is. Dat weten we doordat we het jaar door veel ouders ontmoeten bij diverse gelegenheden.

“Door deze dag word ik weer strijdbaar; dank daarvoor”, schreef een van de deelnemers aan de vierde MG-contactdag. “Ik kan van hieruit verder”, schreef een ander. En er waren nog veel meer positieve reacties, zowel van de aanwezige ouders / familieleden als van de aanwezige professionals. En daar zijn we blij mee. We hopen dat meer mensen de weg vinden naar de saamhorigheid van de MG-contactdagen, en we hopen met hen en voor hen actief te blijven om ervoor te zorgen dat de zorg voor onze groep kinderen, jongeren en volwassenen gegarandeerd blijft.

Bij de aanwezige professionals, die soms hun best moeten doen om “hun bedden vol te krijgen”, zoals dat heet, was er naast tevredenheid over deze dag ook teleurstelling vanwege het relatief geringe aantal ouders (38 in totaal). Ze begonnen bijna te denken dat de FODOK overdreef met haar verhalen over zoekende ouders. Wij weten echter dat die ouders er zijn, maar soms naar andere dan de beschikbare mogelijkheden zoeken: dichterbij huis, op het terrein van een instelling of vooral daar waar de communicatie wel adequaat is. En we weten ook dat ouders soms de weg niet weten of soms begeleid worden door mensen die de mogelijkheden ook niet kennen. De roep om een centraal informatiepunt komt steeds weer terug. De FODOK wil die functie graag op zich nemen. In feite wordt daar al aan gewerkt: binnen het netwerk woonzorgvoorzieningen MG-doven, waarin aanbieders onder voorzitterschap van de FODOK samenwerken om de vraag in beeld te krijgen en het aanbod daarop af te stemmen.

We hopen samen met ouders en aanbieders verder te gaan op deze weg, opdat alle ouders en familieleden van MG-doven ook weten waar in Holland het huis van hun dromen staat of waar het gebouwd moet worden.

Tot slot veel dank aan sprekers en deelnemers, maar ook aan mede-organisatoren Henk en Hanneke Boeve en Wim van Wijk, aan verslaglegger Martine Elsinga en natuurlijk aan het Revalidatiefonds dat deze MG-contactdag financieel mogelijk heeft gemaakt.

*Mariën Hannink, FODOK
juli 2007*

Programma

Programma

- 10 tot 11 u. inloop met koffie/thee en cake
- 11 tot 11.15 u. **Welkom & Overzicht zorgaanbod voor meervoudig gehandicapte doven.**
door Henk Boeve (FODOK-familienetwerk *Het andere dove kind*)
- 11.15 tot 11.45 u. **Blijven zoeken;** over zoektochten en verhuizingen.
door Sylvia van Velde (ouder)
- 11.45 tot 12.15 u. **Waar krijg ik mee te maken bij uitplaatsing;** over regelgeving.
door Anja Wunderink en Mineke Booy (MEE)
- 12.15 tot 14 u. lunch + informatiemarkt
- 14 tot 14.30 u. **Uit huis en dan;** wat heeft je MG-dove kind nodig bij uitplaatsing?
door Marianne van Gelder (maatschappelijk werker KEGG)
- 14.30 tot 15 u. **De volhouder wint;** hoe creëer je een netwerk rondom je kind?
door Marjan van Kemenade (ouder)
- 15 tot 15.30 u. theepauze + informatiemarkt
- 15.30 tot 16 u. **Wat vragen we van de instelling?**
discussie over kwaliteitseisen
- 16 tot 17 u. informeel samenzijn + informatiemarkt

Deelnemersbijdrage: € 7,50 per persoon.

Op de informatiemarkt staan diverse aanbieders van zorg aan meervoudig gehandicapte doven: Hoeve Boschoord, de Brink, 's Heeren Loo Midden-Nederland, 's Heeren Loo West-Nederland, Koninklijke Effatha Guyot Groep, MEE Nederland, de Noorderbrug, Odion, Philadelphia, VIA, Viataal, Weerklank (KEGG).

Henk Boeve

Welkom & Overzicht zorgaanbod voor meervoudig gehandicapte doven

Namens de FODOK heet ik u welkom op deze vierde contactdag voor ouders en verzorgers van MG-dove kinderen, of liever MG-doven, want we praten ook, en zeker vandaag, over (al dan niet jong) volwassenen. We zijn blij met de opkomst vandaag, de titel en dus ook de inhoud zal niet een ieder in onze achterban direct aanspreken, het is voor sommigen nog geen issue, voor u ouders/verzorgers kennelijk wel.

Ook een hartelijk welkom aan de mensen uit het werkveld. Zij hebben voor deze bijeenkomst reeds een bijdrage geleverd door het invullen van een enquête, waarover straks meer. Ook zullen zij zich vanaf de eerste pauze middels hun stands presenteren. Ook zij zijn verzorgers van onze kinderen, zij het bezoldigd, en hebben op voorgaande familiedagen voor een plezierige en goede inbreng gezorgd. Het werkveld, waar overigens beweging in zit. Dit jaar zijn er enkele initiatieven geweest die geleid hebben tot het opstarten van gestructureerd onderling overleg, waarbij de FODOK het voortouw neemt. Ook is er sprake van nieuwe initiatieven voor wat betreft vervolg-woonvoorzieningen, enkele al zeer concreet, enkele nog zeer prematuur. Uiteraard is de FODOK ook hier gesprekspartner bij de verschillende overleggen.

Het hoofdonderwerp voor vandaag werd ons enkele maanden geleden aangereikt door Wim van Wijk, vertegenwoordiger van de Oudervereniging Weerklank in de Federatievergadering van de FODOK. Zijn concrete zorgen over de toekomst van zijn zoon waren aanleiding om een dag aan dit onderwerp te wijden.

Zoals zojuist gememoreerd, hebben wij de bij ons bekende instituten en projecten bestookt met een enquête. Uit de antwoorden bleek dat we soms onduidelijk en soms niet volledig waren geweest in onze vraagstelling. Nochtans is het ons enigszins gelukt een en ander in schema's te verwerken en aan u te presenteren.

We hebben gekozen voor de volgende onderverdeling:

- leer- / woonvoorzieningen
- behandelvoorzieningen
- vervolgwoonvoorzieningen

Wanneer er in deze overzichten fouten zijn geslopen of onvolkomenheden dat verneem ik dit in de loop van de dag graag. *(voor de tabellen en kaarten, zie volgende pagina's)*

We realiseren ons dat wij zijn voorbijgegaan aan voorzieningen voor dagbesteding en arbeid. Dit was niet bewust, ook wij worden een dagje ouder. Maar fouten zijn er om te herstellen. Hiertoe willen wij u, en met name de professionals vragen, om de bij hen bekende voorzieningen aan ons door te geven. Hiervoor ligt een formulier op de inschrijfbalie. In dien mogelijk ook graag het adres en telefoonnummer vermelden, zodat wij ook hen kunnen benaderen middels een enquête.

Nog 1 opvallend feit is het vermelden waard. Uit de ingevulde enquêtes bleek dat overal het inzetten van doof personeel een probleem vormt. Op ruim 600 cliënten zijn ongeveer 40 dove medewerkers werkzaam. Daarbij werden ook stagiaires en medewerkers in facilitaire functies genoemd. Ook zijn er per instelling nogal verschillen. Wel gaf een ieder aan graag meer doof personeel in dienst te hebben. Hier ligt dus ook nog een uitdaging qua personeelsbeleid maar zeker ook qua opleiding.

Tot zover. Ik wil nu alvast Mariën, Wim en Hanneke bedanken voor het mogelijk maken van deze dag.

Ook u bedankt voor uw aandacht. Rest mij de eerste spreker van deze dag aan u voor te stellen, nl Sylvia van Velde, die u deelgenoot wil maken van haar ervaringen bij het doorplaatsen van haar kind.

LEER- / WOONVOORZIENINGEN (± 18/20 JAAR)

		aantal	leeftijd	ernstig VG	licht tot matig VG	ASS	gedragsproblemen	lichamelijke handicaps	visuele handicaps	anders/opmerkingen
1	KEGG west Weerklink Amsterdam	36	7-25	X	X	X	X	X		ook SH en ESM
2	KEGG noord Guyot Haren/Groningen	30	3-20(+)	X	X	X	X	X		ESM
3	KEGG west 3 locaties Zoetermeer	28	3-20(+)		X	X	X	X	X	ESM, licht psychiatrisch, communicatief gehandicapt + 6 behandelplekken
4	KEGG west Klaas Katerstraat Amsterdam	9	4-25	X		X	X	X		SH en ESM
6	Viataal Mariëlla/Rafael Vught / Sint-Michiëlsgestel	60	3-20		X	X	X		X	ESM en Z-ESM
6	Viataal ZIZ Sint-Michiëlsgestel	44	7-45		X	X	X		X	ESM en Z-ESM

FODOK

12 november 2005

BEHANDELVOORZIENINGEN

		aantal	leeftijd	ernstig VG	licht tot matig VG	ASS	gedragsproblemen	lichamelijke handicaps	visuele handicaps	anders/opmerkingen
7	VIA Leidschendam	25	18+ (jonger op indicatie)	oonsultatief	X	X	X	X	X	psychiatrie + ambulante zorg ook niet-VG
8	Hoeye Boschoord Boschoord	8	16+		X	X	X			justitieel
1	KEGG west Weerklink Amsterdam	36	4-25	X	X	X	X	X		ook SH en ESM
9	KEGG west De Boerderij Alphen a/d Rijn	7	4-25	X	X	X	X	X		ook SH en ESM
10	KEGG west Regenboog Zoetermeer	6	3-20+	X	X	X	X	X		ESM lichte psychiatrie comm. gehandicapt en
11	De Vier Oegstgeest	10	4-23		X	X	X			psychiatrische problematiek + polikliniek

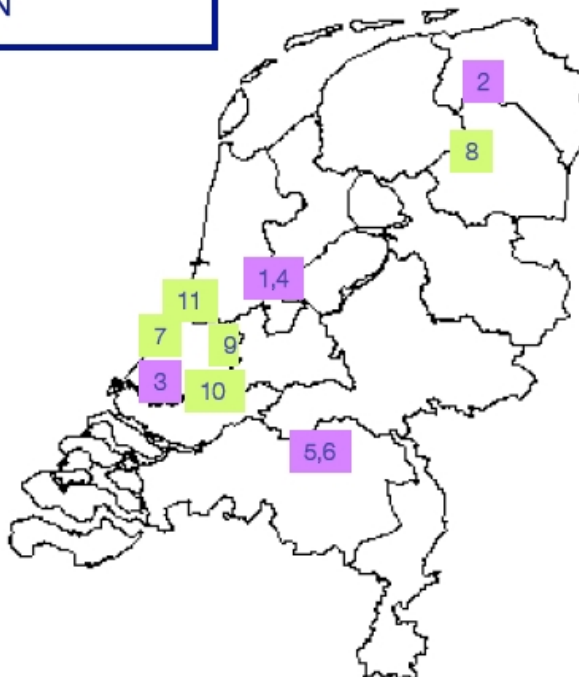
FODOK

12 november 2005

LEER- / WOON- / BEHANDEL-
VOORZIENINGEN

MG-contactdag

1. KEGG west Weerklank
2. KEGG noord Guyot
3. KEGG west Effatha
4. KEGG west K.K.
5. Viataal Mariëlla / Rafael
6. Viataal ZIZ
7. VIA
8. Hoeve Boschoord
9. De Boerderij
10. KEGG west Regenboog
11. De Vlier

FODOK
12 november 2005

VERVOLGWONVOORZIENINGEN: 1

MG-contactdag

		aantal	leeftijd	ernstig VG	licht tot matig VG	AS S	gedragsproblemen	lichamelijke handicaps	visuele handicaps	anders/opmerkingen
1	Viataal ZIZ Sint-Michiëlsgestel	44	7-45		X	X	X		X	ESM en Z-ESM
2	Viataal Woonondersteuning Sint-Michiëlsgestel	77	20-85		X	X	X		X	ESM en Z-ESM
3	Viataal Schijndel/Vught	48	25-50		X	X			X	sociowoningen
4	's HeerenLoo Midden-Nederland Ermelo/Almere	20	20-45	X	X	X	X	X		dovengroepen
5	's HeerenLoo Midden-Nederland Ermelo	40	22-68							EMB; op andere groepen / dagbesteding
6	's HeerenLoo West-Nederland Noordwijk e.o.	23 (5 i.o.)	18+	X	X		X	X	X	diverse op instelling en in wijk
7	Odion Purmerend/Middenbeemster	21	18-45		X	X	X		X	

FODOK
12 november 2005

VERVOLGWONVOORZIENINGEN: 2

MG-contactdag

		aantal	leeftijd	ernstig VG	licht tot matig VG	ASS	gedragsproblemen	lichamelijke handicaps	visuele handicaps	anders/opmerkingen
9	Noorderbrug Groningen	19	18+		X	X	X	X	X	psychiatrie recent gestart met MG-doven zonder visuele handicap + aantal verspreid binnen SMH/De Zijlen
10	De Brink Vries	60 (m.n. doofblind)	18+	X	X	X	X	X		
11	De Zijlen Tolbert	7	21-25		X		X	X		
12	Philadelphia Basiushof A'dam	13	18-60		X	(X)	(X)	X		psychiatrie
13	Philadelphia Lienhorst Leidschendam	28 (12 zelfst.)	18+		X		X			psychisch
14	Philadelphia Hagehorst Den Haag	29 (11 zelfst.)	18+		X		X		X	psychisch
15	Thomashuis Zandvoort	7	21+	X	X	X	X	X	X	op basis van PGB
16	Swetterhage Zoeterwoude	7	20+		X		X		X	
17	Kwecoo Landgraaf	14	18+	X	X	X	X	X	X	(Z)ESM

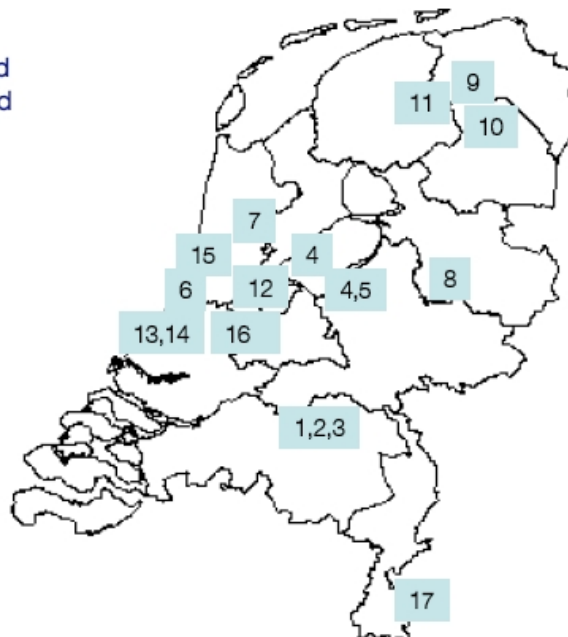
FODOK

12 november 2005

VERVOLGWONVOORZIENINGEN

MG-contactdag

- 1-3: Viataal
- 4-5: 's HeerenLoo M-Nederland
- 6: 's HeerenLoo W-Nederland
- 7: Odion
- 8-9: Noorderbrug
- 10: De Brink
- 11: De Zijlen
- 12-14: Philadelphia
- 15: Thomashuis
- 16: Swetterhage
- 17: Kwecoo

FODOK

12 november 2005

Sylvia van Velde
Blijven zoeken; over zoektochten en verhuizingen

Ik wil u vertellen over onze ervaringen met onze dochter Stephanie, zij is 30 jaar oud, ze is doof en verstandelijk gehandicapt. We hebben nu, na dertig jaar, een redelijke balans met haar gevonden, wat niet wegneemt dat het altijd beter kan.

Negen maanden na haar geboorte is Stephanie zes weken voor onderzoek opgenomen geweest in het Wilhelmina Kinderziekenhuis te Utrecht. Aan het einde van de opname kregen wij te horen, dat Stephanie verstandelijk gehandicapt en doof was. De psycholoog van het WKZ adviseerde een snelle uithuisplaatsing als de beste oplossing. “Dat meent u niet”, heb ik toen gezegd. “Voorlopig blijft zij in ieder geval thuis.”

We hebben toen contact gezocht met de SPD (Sociaal Pedagogische Dienst, nu MEE) en van daaruit ondersteuning gekregen. Natuurlijk was het een drukke tijd, maar ik ben blij dat ik niet naar die psycholoog heb geluisterd: die eerste basisjaren zijn zo belangrijk voor een kind, daar stop je als ouder en als gezin zoveel in.

Toen Stephanie 5 jaar was, werd een nieuw instituut voor dove kinderen met een verstandelijke handicap opgericht: Weerklank. Serviceclub Kiwanis had geld ingezameld en daarmee kon Weerklank van start gaan voor die dove en verstandelijk gehandicapte kinderen, voor wie tot dan toe geen goede plek was. In St. Michielsgestel en Effatha was alleen plaatsingsmogelijkheid voor niet al te erg verstandelijk gehandicapte dove kinderen. We begrepen, dat voor de ontwikkeling van Stephanie, vooral ook op het gebied van de communicatie meer hulp nodig was dan wij thuis konden geven.

Stephanie was het eerste kind, dat op Weerklank werd opgenomen. De dag dat ze daar naar toe ging was voor ons allemaal een zware dag, die ik nooit zal vergeten. Een uithuisplaatsing op die leeftijd is natuurlijk ook een ingrijpende gebeurtenis.

Stephanie heeft zich op haar niveau behoorlijk kunnen ontwikkelen op Weerklank. In een nieuw opgericht instituut waren er natuurlijk ook kinderziekten: personeelsverloop, directiewisselingen. In die tijd hebben we de oudervereniging Weerklank opgestart, zodat we de directie ook adviezen konden geven. Aan de locatie naast een grote begraafplaats en crematorium heb ik wel erg aan moeten wennen.

Weerklank was in eerste instantie opgezet voor kinderen tot 18 jaar. Echter een goede vervolgvang was er in geheel Nederland niet. Her en der werden op instituten voor verstandelijk gehandicapten wel plaatsen gevonden, maar niet zozeer meer gericht op de doofheid.

Voor een groep van zes bewoners van Weerklank werd een plaats gevonden in een nog nieuw te bouwen centrum in Nieuwerkerk aan de IJssel, maar in afwachting van de bouw hiervan kon de groep eerst naar Swetterhage in Zoeterwoude. In tegenstelling tot het erg afgesloten Weerklank kwam Swetterhage op ons over als een soort Center Parcs, met veel kleine gezellige woningen met veel groen, ruimte, een dagactiviteitencentrum en een soort kinderboerderij.

De verhuizing gaf veel spanningen voor de groep. Personeel van Swetterhage kreeg training bij Weerklank. Juist toen de kinderen wat gewend waren op Swetterhage naderde de volgende verhuizing naar Nieuwerkerk. In een overleg met alle ouders van de Weerklankgroep bleek, dat iedereen heel tevreden was met Swetterhage en dat niemand een tweede verhuizing zag zitten. Ook een kleine locatie midden in een woonwijk in Nieuwerkerk zag niemand zitten. Na overleg met de directie kon tenslotte de groep in zijn geheel op Swetterhage blijven. Dat gaf rust.

De kinderen gaan overdag naar het activiteitencentrum op Swetterhage en een enkeling, waaronder Stephanie, naar het activiteitencentrum Jottem in Oegstgeest.

Op zich zou ik liever willen dat ze in het midden van het land woonde, dichterbij ons. Het zou een stuk prettiger zijn als de afstand kleiner was. Want ik heb wel gemerkt dat de zorg om kind als Stephanie een grote impact heeft op je gezin en je relatie.

Maar ja, we laten Stephanie pas verhuizen als er in Midden-Nederland iets is dat vergelijkbaar is met Swetterhage. Nu blijft ze daar nog, want ze is daar op haar manier gelukkig.

Vraag vanuit de zaal: Wat denkt u dat beter is, wonen op het terrein van een instelling of in een woonwijk?

Antwoord: Ik vind het terrein beter. Ik hoorde over zo'n woning in de wijk, waar de gehandicapte bewoners in de tuin erg luidruchtig waren en dan werd er door de burens geklaagd. En vervolgens moesten deze bewoners binnengehouden worden.

Op het terrein van Swetterhage kunnen de bewoners zelf naar de winkel, ze redden zich met behulp van pictogrammen. Niet iedereen beheerst daar gebaren, maar iedereen is vaardig met pictogrammen. Maar Stephanie is ook vrij beperkt in haar gebruik van gebaren.

De bewoners kunnen zich op een terrein ook vrij bewegen, zo zijn ze beschermd; en niemand die ze zielig vindt. Ze zijn ook niet zielig, ze zijn kwetsbaar. In een woonwijk kunnen ze aangereden worden, of lastiggevallenen. Ook bij Swetterhage moeten bewoners weg om in de wijk te gaan wonen, maar er blijft ruimte op het terrein voor die groepen die het echt nodig hebben.

Ik zou het fijn vinden als alle organisaties samen een instelling voor deze kinderen in het midden van het land realiseerden en dan met groepen van zo'n zeven mensen, met twee begeleiders of meer. En als je meer van deze bewoners bij elkaar hebt, kun je ze ook verdelen over groepen van ongeveer dezelfde leeftijd of van ongeveer hetzelfde niveau.

Vraag vanuit de zaal: Heeft u geen angst voor de toekomst?

Antwoord: Onze Stephanie kan op Swetterhage blijven. Ik wil in elk geval niet dat de andere kinderen voor haar zouden moeten zorgen.

Er ontstaat een discussie over de mogelijkheden van het wonen op een instellingsterrein.

Een van de aanwezigen merkt op dat ouders niet altijd de keus hebben voor een instellingsterrein, ook al willen ze dat graag. Ze krijgen domweg niet altijd de indicatie die ze graag willen. Ouders moeten daarover hun zorgen laten horen bij de aanbieders.

Er kan ook gekozen worden voor omgekeerde integratie op het terrein: "gewone" mensen komen dan op het terrein wonen, terwijl cliënten daar ook kunnen blijven wonen.

Roel Menke van De Brink merkt op dat er sprake is van een kentering in het decentralisatiebeleid. De Brink heeft uiteindelijk toestemming gekregen om nieuwbouw op het terrein tot stand te brengen, maar die strijd heeft wel even geduurd. En als ouder moet je in dat soort zaken je kracht niet onderschatten.

In het algemeen gaat het er niet om of de een in de wijk en de ander op het terrein moet wonen. Het is het belangrijkste dat je als ouder en als cliënt de keus hebt. Iedereen is tenslotte anders en daar gaat het om, zo wordt geconcludeerd.

Over indicatiestelling wordt opgemerkt dat het zorgkantoor het geld voor de indicatie verstrekt en verantwoordelijk is voor de zorg van de aanbieders die het onder contract heeft staan. Eigenlijk zou ook het zorgkantoor een goede plek voor cliënten moeten zoeken, nu doet MEE dat doorgaans. Het is wel mogelijk om zelf je voorkeur aan te geven. Een van de aanwezige ouders meent dat het goed zou zijn als er bij MEE een speciaal "dovenaanspreekpunt" zou komen. Wellicht kan dat bij MEE Nederland neergelegd worden.

Anja Wunderink en Mineke Booy *Waar krijg ik mee te maken bij uitplaatsing?*

Wat kan **MEE**
voor u
betekenen?

MEE veluwe

staat voor:

- volwaardig burgerschap
- keuzevrijheid
- integratie en participatie
- emancipatie

MEE veluwe

is er voor:

- alle leeftijden
- mensen met een chronische ziekte
- mensen met een lichamelijke beperking
- mensen met een zintuiglijke beperking
- mensen met een verstandelijke beperking
- mensen met een autisme spectrum stoornis
- de omgeving van deze mensen

MEE veluwe

biedt

- informatie
- advies
- ondersteuning
- bemiddeling

MEE veluwe

werkt

- vanuit de vraag van de cliënt
- onafhankelijk van zorgaanbieders
- zonder indicatie
- gratis voor individuele cliënten

MEE veluwe

Waarvoor kunt u bij ons terecht?

voor vragen over:

- opvoeding
- onderwijs / kinderopvang
- relaties en seksualiteit
- werken
- wonen / logeren
- vrijetijdsbesteding
- wet- en regelgeving
- zingeving of levensvragen
- cursussen en trainingen

Opvoeding

Advisering en ondersteuning van ouders met een kind waarvan de ontwikkeling langzamer verloopt dan gemiddeld.

Bijvoorbeeld ondersteund door:

- video hometraining
- video observatie

Onderwijs

Regulier, speciaal onderwijs of dagopvang?

Wij bieden:

- bemiddeling bij aanmelding
- organiseren van extra hulp of middelen
- informatie en ondersteuning bij "Rugzak"
- detachering bij scholen (SBO, ZML, Praktijkscholen)

Wonen

Informatie en advies over:

- zelfstandig wonen,
- aanpassing van de woning,
- aanvulling van verzorging,
- begeleid wonen en wooninitiatieven.

Ondersteunen bij aanvragen van indicatie.

En nog veel meer....

Adviseren:

- bij het stellen van een diagnose
- over dagbesteding
- over contact met lotgenoten

Voorlichting geven over bijv.:

- belastingregelingen
- vakantiemogelijkheden
- autisme

...etc.

Eerste kennismaking

Verwijzing

- cliënten kunnen zich zelf aanmelden
- geen verwijzing of indicatie nodig
- geen eigen bijdrage

Waar vindt u MEE?

Hoe kom ik aan zorg?

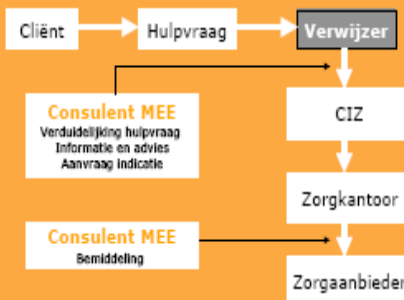

Modernisering AWBZ

Doel: De cliënt de regie over zijn eigen leven teruggeven door middel van:

- Functiegerichte indicatiestelling
- Vereenvoudigde PGB-regeling
- Schotten weg tussen de sectoren
- Vraagsturing

De rol in de zorgketen

De rol van de overheid

- Aanpassing wet- en regelgeving
- Aangeven tariefwijzigingen
- Verschaffen gereedschap voor de uitvoering:
 - protocollen indicatiestelling
 - registratie zorg

De rol van de cliënt

- kan zelf de indicatie aanvragen;
- mag per functie vrij kiezen voor een PGB of Zorg in Natura (ZIN);
- kan met een budget zelf zorg inkopen bij een zorgaanbieder of particulier.

Rol Indicatie-orgaan(CIZ)

- Is verantwoordelijk voor het stellen van indicaties aan de hand van de 7 functies
- Is daarbij verantwoordelijk voor het onderzoek
- Geeft indicatie (besluit) af en behandelt eventuele bezwaarschriften

Functiegerichte aanspraken

- A. Huishoudelijke verzorging
- B. Persoonlijke verzorging
- C. Verpleging
- D. Ondersteunende begeleiding
- E. Activerende begeleiding
- F. Behandeling
- G. Verblijf

PGB en de nieuwe functies

- Men kan per functie kiezen voor een PGB of ZIN
- Geen PGB mogelijk bij:
 - Langdurig verblijf (logeren wel, tot 104 nachten per jaar!)
 - Geneeskundig onderzoek
 - Behandeling

Zorg in natura

- Bij permanent verblijf en behandeling
- Scheiden wonen en zorg mogelijk
- Eigen bijdrage > 18 jaar
- Zorgkantoor is verantwoordelijk dat de zorg geleverd wordt
- Niet meer regio gebonden

Oriënteren en bemiddeling

Wanneer het indicatiebesluit er is komt het moment dat:

- de consulent en cliënt zich oriënteren op de mogelijkheden om zorg in te kopen;
- de onderhandeling met de zorgaanbieder kan samen met de cliënt gedaan worden.

Rol zorgkantoor

- geeft beschikking af met daarin de hoogte van het budget (toekenningsbeschikking);
- zorgt voor bevoorschotting aan cliënt bij PGB;
- controleert verantwoording PGB.

Rol Zorgaanbieder

- Stelt samen met cliënt een zorgplan op
- Sluit zorgovereenkomst af, waarin de geleverde zorg en bijkomende bepalingen worden vastgelegd
- Zorgaanbieder mag AWBZ-breed leveren

Rol consulent MEE

De aanvraag van de cliënt begeleiden in het indicatietraject:

- Hulpvraagverduidelijking, vraaggericht werken
- Vraag definiëren in de functie-aanspraken
- Voorlichting geven over budgetkeuze
- Oriëntatie zorgaanbieder en bemiddeling

Meer informatie

- MEE kan meer informatie geven over dit onderwerp.
- Per Saldo is een budgethouders-vereniging (PGB) die gerichte dienstverlening biedt aan leden.

Meer informatie

- MEE organisaties in Nederland
0900-999 8888
- Zie ook www.mee.nl

Dank voor uw aandacht!

Marianne van Gelder

Uit huis en dan; wat heeft je MG-dove kind nodig bij uitplaatsing?

Toen ik 18 jaar was en eindexamen had gedaan, ben ik op kamers gaan wonen om te kunnen studeren. Mijn ouders hebben me weggebracht, enigszins geholpen met de inrichting (dat was toen een bed en een bureau van sinaasappelkistjes) en toen stond de grote wereld voor me open. Ik heb me aardig gered, net zoals de meeste kinderen die op kamers gaan wonen.

Op ongeveer dezelfde manier zijn mijn kinderen uit huis gegaan. We hebben ze een opleiding laten volgen, we hebben ze een groot aantal vaardigheden laten leren en toen zijn ze het op hun eigen manier gaan doen. Dat ze hun eigen manier van leven leiden, vinden we allemaal heel gewoon. Het kost ouders soms moeite om zich er niet mee te bemoeien, loslaten heet dat, maar het komt in de meeste gevallen wel goed.

Hoe anders is dat met onze meervoudig gehandicapte kinderen. Er komt een moment, dat ze niet meer thuis zullen wonen. Voor een aantal is dat al heel jong, als de belasting thuis te groot is.

Dat zijn moeilijke beslissingen, alle ouders hebben een kind gekregen met de bedoeling hun zoon of dochter thuis op te voeden tot ongeveer 19/20 jaar. Maar soms kan het niet anders, is de belasting echt te groot en zijn er meer kinderen, voor wie aandacht nodig is.

In een andere situatie, zijn de begeleiding en leeromgeving te ver van het ouderlijk huis. Ook dan is er de noodgedwongen beslissing, om je zoon of dochter uit huis te laten gaan. Meestal is dat gedurende de week, zodat ze de weekenden en vakanties nog wel thuis komen. En dat is, uitgerekend, nog wel de helft van het jaar.

Voor anderen komt de beslissing als de school is afgelopen, zo rond de 19/20 jaar. Dan is de school afgelopen en de opvang in de instituten voor doven houdt dan op. Maar ook, omdat je zoon of dochter dan aan een andere omgeving toe is.

Weer anderen blijven lang bij ouders wonen, tot er een moment komt, dat ook deze kinderen, volwassenen, ergens moeten gaan wonen.

Op welk moment het ook komt, het is een proces voor ouders: je bent er mee bezig, je piekert erover, je maakt er misschien ruzie over met je partner, die er anders over denkt, kortom, het kost moeite en vraagt veel energie.

Voor je gehandicapte kind heb je al zo veel moeten regelen, organiseren en nu komt die grote klus er bij. En je hebt het gevoel, dat je het steeds weer allemaal alleen moet doen en alles opnieuw moet uitvinden.

En dat is ook zo, helaas en gelukkig, want alle situaties zijn weer verschillend.

Natuurlijk kun je van de school, of de instelling hulp krijgen, en dat is juist het onderwerp waar ik het over wil hebben.

Ik denk, dat iedereen wel een ideaalbeeld in zijn hoofd heeft.

Dat zal er dan ongeveer zo uitzien:

Er is in de buurt van de ouders een goede plek, waar een aantal dove mensen samen wonen. Dat is een kleinschalig geheel, een paar huizen misschien bij elkaar, zo mogelijk in een leuk dorp.

Daar werken gemotiveerde en goed opgeleide mensen, die ook jaren daar blijven werken. Natuurlijk niet hun hele leven lang, want met al die oude mensen is het ook niet goed. Er moeten nieuwe mensen bij komen, die gemotiveerd en goed opgeleid aan de slag gaan. Ook in de groep bewoners moet wel wat wisseling zijn, want je hele leven met dezelfde mensen in een huis of een paar huizen wonen, is niet wat je je kinderen toewenst. Gezonde doorstroming.

Er is veel deskundigheid op het gebied van communicatie, d.w.z. dat alle medewerkers goed zijn in het gebruik van pictogrammen, gebaren en alle andere middelen die het contact tussen de bewoners en medewerkers goed laten zijn. Iedereen is voortdurend gericht op een optimale omgeving en ontwikkeling voor je zoon of dochter.

En dan willen we natuurlijk ook dat er, behalve voor het wonen, zo'n mooie plek in de buurt is voor werken of dagbesteding.

Misschien zijn er een paar van deze ideale plaatsen, maar de praktijk is vaak anders. Het boekje *Wij durven niet dood te gaan* is niet voor niets geschreven.

Hoe kunnen ouders en begeleiders toch zo dicht mogelijk bij dit ideaal in de buurt komen? Ook in de vorige bijdragen is daar al het een en ander over gezegd, misschien doe ik het allemaal dubbel, maar vooruit.....

Dat vraagt voorbereiding.

Vanuit de school, ik zeg maar voor het gemak school, is het belangrijk om al op tijd het onderwerp "toekomst" te gaan bespreken.

Zowel met de ouders als met de kinderen

Bij ons hebben we dat zo opgepakt, dat het als onderwerp in het Persoonlijk Plan staat beschreven zodat het zeker elk jaar met ouders besproken gaat worden.

Als je zoon of dochter 14/15 jaar is, wil je daar meestal nog niet aan denken, het lijkt nog zo ver weg. Maar het is een proces.

Bovendien zal de maatschappelijk werker, als die contact heeft met het gezin, het onderwerp steeds weer bespreken.

En dan begint het zoeken, waarbij eerst een paar zaken duidelijk moeten worden.

- Wat is de bedoeling, volledig uit huis of eerst alleen weekenden, vakanties? Vaak zijn er al contacten, die misschien uitgebreid kunnen worden, soms moet er ook naar nieuwe logeerplekken gezocht worden.
- Moet er in de buurt van de ouders gezocht worden of in de buurt van de school? Voor ouders kan het heel belangrijk zijn, dat je zoon of dochter nu lekker dichtbij kan wonen, zodat je eens voor een uurtje op bezoek kan gaan of samen een middag kan gaan winkelen (of zwemmen, of wat ieder maar leuk vindt).
- Hoeveel zorg, begeleiding heeft je zoon, dochter nodig? Kan het een plaats worden, waar 24 uur per dag zorg en begeleiding nodig is, moet het een plek zijn waar ADL (algemene dagelijkse levensverrichtingen)-hulp mogelijk is?
- Zijn er speciale wensen van ouders t.a.v. geloof of levensovertuiging?
- Hoe belangrijk is de inspraak van je zoon of dochter?
- Is een plaats met andere doven samen nodig of juist niet? Hierbij is het vooral belangrijk of je zeker kan zijn van goede communicatie, voor onze dove kinderen meestal gebarentaal (NGT dus).
- Willen ouders zelf iets gaan ondernemen, op basis van PGB met andere ouders samen? Er zijn prachtige initiatieven, meestal gesteund vanuit een instelling en in samenwerking met

andere ouders. Het vraagt heel veel overleg en meestal heel veel tijd. Maar het kan de moeite waard zijn.

Instellingen hebben vaak al contacten of samenwerkingsverbanden met andere instellingen en willen graag dat de kinderen/jongeren daar geplaatst worden.

Immers, als er meer doven bij elkaar wonen, is het veel makkelijker om scholing op te zetten en bijscholing te doen.

De scholen kunnen de ouders bijstaan in het hele zoekproces, maar ouders kunnen/mogen het natuurlijk ook geheel zelfstandig doen.

Bovendien is het niet vanzelfsprekend, dat de begeleiders er hetzelfde over denken als de ouders. De mogelijkheden van de jongere worden nogal eens verschillend ingeschat.

Je mag verwachten van de begeleiders van de school, dat ze op de hoogte zijn van de mogelijkheden van verschillende instellingen, die zich speciaal op doven hebben gericht, of waar een aparte afdeling voor dove mensen is. Als daar vragen over zijn, ik weet zeker dat de FODOK iedereen daar een overzicht van kan geven, de sociale kaart. Die plaatsen zijn meestal de eerste plaatsen om met ouders te bespreken en waar zo mogelijk een oriënterend bezoek wordt gebracht.

In die situaties is vaak doorslaggevend voor de beslissing, hoe de sfeer wordt ervaren, hoe de ontvangst is. Maar dat klikt niet altijd, en dan gaan we, samen met de ouders, verder op zoek. Dan hangt veel van toeval af, van een vriend, die gehoord heeft dat daar en daar wat moois is, of wordt gebouwd, of van een toevallige ontmoeting op een camping, waar je een groepsleidster treft die enthousiast vertelt over haar instelling.

Wat ik gemerkt heb is, dat als je als ouder er open over durft te praten met anderen, je veel informatie krijgt.

Zoeken duurt minstens een jaar, waarin je natuurlijk ook de indicatie moet regelen, en dan hoop je dat er geen wachtlijst is, of dat er andere belemmeringen zijn. Zo zal er altijd een koppeling tussen wonen en dagbesteding mogelijk moeten zijn.

Als dan een beslissing is genomen, komt de uitvoering, het moment nadert en afspraken moeten gemaakt over plaatsing, dan moet er ook weer zoveel gebeuren.

Het is belangrijk, dat ze op de nieuwe plek weten, wie je zoon of dochter is, wat de beste manier van begeleiden is en wat er nodig is om de begeleiding optimaal te maken..

Gelukkig worden overal mooie Persoonlijk Plannen of handelingsplannen geschreven, die al een goed uitgangspunt geven.

Maar het mooiste is, als de nieuwe en de oude begeleiders bij elkaar op de woonplek kunnen gaan kijken. Dan pas kan je echt zien en ervaren, hoe het is om met pictoborden, met dagschema's en met gebaren te werken.

Dan pas kan je aan elkaar uitleggen, welke hobby's dat meisje heeft of hoe die jongen het makkelijkst van zijn fixatie kan worden afgeleid.

Een belangrijke plaats moeten de ouders innemen, hun wensen en ideeën zijn minstens zo belangrijk.

Ook de jongeren kunnen voorbereid worden op de andere, nieuwe situatie. Ergens anders gaan wonen is voor iedereen erg ingrijpend, onze jongeren kunnen we zo goed mogelijk voorbereiden.

Dat betekent er zeer regelmatig over praten, het onderwerp behandelen met alle mogelijke middelen, zo veel mogelijk visueel gemaakt. Stappenplannen maken, met foto's en andere beeldmaterialen, video-opnames.

Op de school of de groep, is de communicatie optimaal, meestal na jaren ervaring over en weer. Van ieder kind, jongere, is bekend hoe hij of zij het beste leert.

Wat is de beste manier om hem iets duidelijk te maken. Is dat met picto's, met gebaren, met plaatjes, met voordoen? Alles kan ingezet worden, om deze grote stap in het leven duidelijk te maken.

Vaak is er in dezelfde periode sprake van een andere werkplek, een plek voor dagbesteding of dagactiviteiten Ook op de school wordt natuurlijk al veel aandacht besteed aan "gaan werken".

Bij ons, de leef-leergroepen in Haren, heeft de groep Regenboog dat behoorlijk goed uitgewerkt en ze willen u dat graag in de stand laten zien.

Als het mogelijk is, zou iedere jongere een paar keer buitenshuis op zo'n plek moeten gaan kijken. De beste manier om iets te begrijpen is toch steeds zien en ervaren!

Stages, zo mogelijk op de toekomstige plek, kunnen de overgang wat makkelijker, wat beter te begrijpen maken.

Een facet, dat nog wel eens vergeten wordt, is dat er een kamer moet worden ingericht. De meeste jongeren zullen al een WAJONG-uitkering hebben en misschien hebben de ouders al veel eerder een verzekering of spaarrekening voor als de kinderen uit huis gaan.

Er is wel degelijk geld nodig: op een kamer moet de vloerbedekking meestal worden gelegd, of je wilt het in elk geval van jezelf maken, er moeten meubelen gekocht worden, een tv of computer, bekers, borden e.d. Ja echt, je kind gaat uit huis!!!

De overdracht, afspreken hoe afscheid genomen kan worden en hoe de nieuwe start het beste georganiseerd kan worden. Heel veel praktische zaken, waarbij het zo mooi is, als je kan samen werken.

En dat valt niet altijd mee.

Ideeën van ouders en van begeleiders lopen niet altijd parallel. En toch is het de moeite waard, om daar veel voor in te zetten. Samen overleggen, hoe te organiseren, komt je zoon of dochter alleen maar ten goede.

Maar het is een traject: afscheid nemen van de oude situatie en de nieuwe situatie laten groeien. Het kan en hoeft niet allemaal tegelijk. Eerst afmaken, dan nieuw oppakken.

Maar wat wel goed is, om zeker in de eerste fase van UIT HUIS ZIJN te bespreken:

- Hoe verloopt de communicatie tussen zoon en dochter en de nieuwe begeleiders? Is daar misschien nog een scholing bij nodig, communicatielessen of De Weerklank-methode? De ervaring is, dat een extra impuls, gegeven vanuit de oude instelling, heel goed kan zijn, en meestal is de indicatie voldoende om daar ook een cursus voor medewerkers voor in te kopen (Ondersteunende begeleiding).
- Ook de nieuwe begeleiders willen graag cursus volgen, het kost soms moeite om het management daar van te overtuigen maar het is echt nodig. Wat voor ons zo gewoon is geworden in de loop van de jaren, kan voor hen een eye-opener zijn. Hoe leer je het gedrag van dat meisje kennen, dat de gebaren slordig maakt? Maar ze maakt ze wel en ze raakt gefrustreerd, als ze niet begrepen wordt. Met hulp van video en een communicatiedeskundige TC, kan je zo veel problemen voorkomen.
- Zijn de geldzaken geregeld? Blijven ouders het beheren, de begeleiders of moet er een bewindvoerder worden benoemd? Veel instellingen hebben hier mogelijkheden voor, kunnen u er bij helpen hoe het beste te organiseren.
- Hoe staan ouders en begeleiders tegenover relaties en seksualiteit? Niet een makkelijk onderwerp, maar wel noodzakelijk om het er met elkaar over te hebben. Ook bij onze kinderen, nu mensen met een volwassen lichaam, spelen hormonen en zij pakken informatie uit de media. Is het gewenst om preventieve maatregelen te nemen of helemaal niet nodig??

- Hoe gaan de contacten tussen ouders en je zoon/dochter verlopen?? Is onverwacht bezoek mogelijk of alleen op afspraak? Hoe gaan we de telefoongesprekken regelen en hoe het contact tussen ouders en hun kind?

Voor de jongere, die ineens een heel andere omgeving krijgt, is het een hele verandering, meestal vol spanning en het gebeurt nogal eens, dat de eerste periode niet makkelijk verloopt. Tegelijkertijd zit je als ouder thuis, en heb je nog niet het vertrouwen, dat alles goed gaat.

Ik weet zeker, dat in alle instellingen, het zeer op prijs wordt gesteld, als je regelmatig contact hebt. Open over de zaken durven praten en vooral niet te lang wachten met ergernissen, die zeker de eerste tijd zullen voorkomen.

Maar, dat is het moeilijkst, ook als je kinderen zelfstandig gaan studeren: afstand gaan nemen en van het lijntje, dat je met je zoon of dochter had, een stippelijntje te maken.

Er moet ruimte komen, voor de eigen manier van leven, voor dingen anders gaan doen dan je ouders van je verwachten, dus ook voor onze meervoudig gehandicapte kinderen: je eigen leven gaan leiden.

En dat valt niet mee, vooral niet voor ouders, die al zo lang hebben gezorgd voor hun eigen zoon of dochter. En toch moet het, ieder moet zijn eigen weg gaan.

Voor ouders is er de mogelijkheid om met anderen te praten, zoals hier, om per telefoon je zorgen te uiten of je vreugde te delen.

Ook dat is communicatie. Maar het allerbelangrijkste is, dat er op de plek veel aandacht is voor je zoon/dochter. Begrepen worden, jezelf kunnen uitdrukken en mensen, die je helpen de wereld te begrijpen, dat is toch het allerbelangrijkste.

Het gaat meestal goed, maar laten we elkaar op de hoogte houden hoe het gaat en wat er verbeterd kan worden.

En, blijf om je heen kijken, de plek van nu hoeft niet de plek voor de rest van het leven te zijn.

Wij wonen en werken meestal ook niet een leven lang op dezelfde plek, voor onze gehandicapte kinderen zijn er ook veranderingen mogelijk

Blijf met elkaar contact houden, maar realiseer je, dat voor iedere ouder en voor ieder kind, dat dan volwassenen is, de situatie weer anders is. Maak een netwerk voor jezelf, maar maak ook een netwerk voor je zoon of dochter, en volgens mij gaat daar de volgende bijdrage over.

Marjan van Kemenade

De volhouder wint: hoe creëer je een netwerk rondom je kind?

De doelstelling van mijn verhaal: voorbeeld geven, hoe je een netwerk kunt opzetten en waarom je dat doet.

Onze dochter Rijohnne is verstandelijk gehandicapt en doofblind.

Ze is 19 jaar jong en is een heerlijk mens die ontzettend van ballonnen, zwemmen, schommelen en buiten zijn geniet, het liefst dit alles met iemand samen wil ontdekken en doen.

Door haar beperkingen vooral haar doofblindheid waren we en zijn we nog steeds afhankelijk van Viataal. Bij thuisbegeleiding begonnen, daarna vroegbegeleiding, vanaf haar zesde jaar naar school Rafaël, waar ze nu het laatste schooljaar zal doorbrengen.

Naast de ondersteuning van Viataal dragen het gezin en 2 oppaspersonen alles, de oppas komt af en toe een dag of avond in huis.

1992: Je keuze intern of extern.

Onze keuze was extern, een klein kind zolang mogelijk binnen natuurlijke en vertrouwde omgeving te laten ontwikkelen en opgroeien. Onze mening was wel dat ze rond haar twintigste jaar ons ouderlijk huis zou moeten kunnen gaan verlaten, net als Mark en Willemijn dit ook zouden gaan doen.

Alleen toen was er alleen sprake van komen op de Rafaël-school als je intern bent. Dit heeft binnen ons gezin een hele strijd gegeven. Doordat er geen betere oplossing voor Rijohnne was en de overweging om dit vanuit huis te gaan regelen geen optie leek, is ze toch een periode intern geweest, je wilt niet weten wat voor vervelende tijd dit voor Rijohnne, steeds ziek / koorts door heimwee, voor de begeleiding en ons thuis was. Een kind wat steeds op en neer gesjouwd moest worden, want als je ziek bent ga je naar huis. Het was daags voor Koninginnedag, ze had weer hoge koorts en ik dacht: nu is het afgelopen, ze gaat dan maar niet meer naar school en ik liet Rafaël weten dat Rijohnne na de vakantie alleen maar als externe leerling op school zou verschijnen en dat ik verder alles wel zou regelen, diezelfde middag was het geregeld en er viel veel van ons af....

Vanaf dat moment ging het veel ontspanner en beter, iedereen was tevreden en Rijohnne zat steeds lekkerder in haar vel.

1994: Vanaf dat moment kregen we er wel veel verzorging, begeleiding, organiseren bij, wat veel tijd en geduld van ons vergde, maar het was onze keuze en de liefde was ervoor!

Na enkele jaren zijn we met ons netwerk begonnen.

1997: De behoeften om eens een weekend onze aandacht meer op Mark en Willemijn te richten werd groot. Een advertentie plaatsen wilden we niet, dat ging ons te ver in ons gevoel, dus begonnen we ons idee te vertellen aan bekenden.

Via onze taxichauffeur zijn we aan een bijzonder echtpaar gekomen. Hij heeft een gesprek met het echtpaar gevoerd, vervolgens heb ik hun telefonisch benaderd en dezelfde avond zaten ze al bij ons aan de koffie.

Enkele bezoeken op en neer om te voelen en te weten en de inwerkperiode kon beginnen. We hadden een logeeraadres voor 1 weekend in de maand, 2 volle dagen. De eerste weekenden waren moeilijk, het liefste wou ik om de 3 uur bellen hoe het ging, wilde ook alles in detail weten, dit werd steeds makkelijker.

Toen we van PGB hoorden ben ik meteen gaan lezen, informatiebijeenkomsten gevolgd, wat zou het fijn en goed zijn om door professionals ondersteund te worden in de thuissituatie, want alles t.a.v. ADL (algemene dagelijkse levensverrichtingen) functies kwam op ons neer, we durfden echter niet met de pilot in te stappen omdat het me nog niet alle duidelijkheid en

zekerheid gaf.

Maar al snel vroeg ik het aan en kwam er meteen voor in aanmerking.

1998: Nu begonnen we serieus over netwerk te denken en praten.

Wat willen we?

Willen we alle vier dat “vreemden” in ons huis met Rijohnne komen werken?

Wie wordt het aanspreekpunt?

Hoe gaan we het aanpakken?

Wat voor mensen moeten er komen werken?

Wanneer gaan we die momenten inpassen?

Ons voorstel was om met een persoon te beginnen en te kijken hoe het zal gaan.

Een weekend in de maand logeren, was al georganiseerd.

We wilden graag beginnen met zelfstandigheidstraining, aan/uitkleden, tanden poetsen, wassen en afdrogen. Zelfstandig lopen in de ruimte en uitbreiden van de leefwereld.

Waar gaan we die persoon vandaan halen?

Geen eigen advertentie maar een advertentie binnen ORO, een instelling voor verstandelijk gehandicapten vlak bij ons in de buurt en dat leek ons wel wat.

Contacten gelegd en alles werd in gang gezet. Wil je je deze functie eigen maken en trainen dan kan dat niet in een avond in de week, we kozen voor vrijstelling van school voor de vrijdag en de dinsdagavond erbij.

Dit was geen probleem. 3 sollicitatiegesprekken werden door ons gezin gevoerd en wij maakten samen de keuze. Een proefperiode, er werd een contract getekend met ORO en de betreffende persoon.

Waarom met ORO denkt u, om zeker te zijn van professionaliteit en dat je alle faciliteiten kunt gebruiken op het terrein.

In het begin erg vermoeiend om alles over te dragen, voor Rijohnne was het wennen en vertrouwen, ze daagde hier erg uit, maar het gaf zoveel meerwaarde.

Het loslaten was voor mij erg lang een groot probleem, steeds in de buurt en mijn oren gespitst. Dus de volgende doelstelling kwam naar voren: moeders en gezin moeten starten met een loslatingproces, hier kwam ondersteuning voor vanuit MEE toen nog de SPD en de zelfstandigheidstrainer nam dit later over. Vanaf deze periode kwam de oppas ook enkele dagen in huis zodat wij met z'n vieren op vakantie konden gaan.

Rijohnne genoot van de aandacht en uitdaging.

Na een jaar kregen we het idee om het netwerk uit te gaan breiden, we voelden aan dat dit wel kon, want Rijohnne heeft veel tijd nodig om aan nieuwe personen te wennen en alles moet gedoseerd aangeboden worden.

Muziek werd op school door omstandigheden weinig gegeven en Rijohnne vond dit heerlijk, dus daar wilde we ons op richten. 1,5 uur per week op donderdagnamiddag. Rijohnne kan geen instrumenten bespelen zoals men verwacht maar wel met instrumenten experimenteren, het beleven, voelen en het plezier in geluid, het samen in interactie met geluiden/muziek bezig zijn. Genieten dus!!

Via een kennis in contact gekomen met 2 muziektherapeuten, gesprekken gehad, keuze gemaakt en aan de slag gegaan om te kijken of het zou klikken en aanslaan. Het was en is nog steeds een feest waarin ze heel wat doelstellingen heeft behaald.

Wisselen van personen vraagt veel van Rijohnne; het wennen, vertrouwen geven en ontvangen, structuur, ander persoon met eigen eigenheid, dit heeft veel tijd en geduld nodig. Maar na een jaar hadden we het gevoel dat we weer konden gaan uitbreiden, deze keer zou

het iemand moeten zijn die met Rijohnne naar de manege gaat om alles rond en op het paard met haar aan te gaan.

Via onze kennissenkring was het niet mogelijk, dus hebben we voor de eerste keer een advertentie geplaatst in het streekkrantje.

Hier verlegden wij als gezin onze grens!

Daar reageerde 3 mensen op, weer gesprekken en een keuze, deze activiteit was van het begin tot nu een toppertje voor Rijohnne. Gaandeweg vele aandachtspunten rondom een paard gehad, echt genieten, soms op stap naar huifbed of karretje rijden, een groot feest!

Nu op:

Maandagavond van 18.00-21.00 uur rondom paard.

Dinsdagavond van 18.00-22.00 uur zelfstandigheidstraining, ook in bed gelegd.

Donderdag na school 17.30-18.00 uur rondom muziek.

Vrijdag van 9.00-17.00 uur zelfstandigheidstraining, motoriek en leefwereld.

Conclusie:

- Steeds meer mensen over de vloer. Afstemmen op elkaar, belangrijk dat je gezin de spil blijft en gewoon doorgaat, hulpverleners moeten dan wel flexibel zijn! Blijf hierover communiceren!
- Problemen met ziekte en zwangerschap:
Je hebt niet zomaar vervanging bij deze situaties en Rijohnne is gewend geraakt aan dit weekprogramma, wat haar rust en overzicht geeft.
Hier moest een oplossing voor komen.
Voor paardrijden en muziek hebben we een vervangster geregeld. Voor de zelfstandigheidstraining hebben we een andere oplossing bedacht; een avond meer op woensdag, dit gaat een tweede persoon doen en de vrijdag om en om. Vakanties en ziek zijn worden voor elkaar ingevuld zodat het altijd door gaat. Dus weer sollicitaties, dit liep vlot en zonder problemen. De nieuwe begeleidster kwam uit het bankwezen, maar is een kei, samenwerking verloopt met haar vanzelfsprekend.
- Een gebarenconsulent ingeschakeld voor vierhandengebarentaal. Met meerdere mensen gebaren gebruiken, vereist afstemming, overleg en oefenen.
Ieder jaar gebarenlijst van a tot z aanpassen, nieuwe video van gebaren maken.
- Ieder jaar ontmoeten, gezamenlijke evaluatie, afstemmen van afspraken.

Via de eerste zelfstandigheidstrainer kregen we het idee om ons wat meer op het reukorgaan van Rijohnne te gaan richten, ze liet steeds meer blijken hier plezier in te hebben en vaker haar neus in te zetten.

Toen hebben we via haar een deskundige aromatherapeute, die werkzaam is in de zorg, leren kennen, iets echt nieuws en spannends, of dit wel zou aanslaan, of Rijohnne hier baat bij zou hebben?

Voorzichtige doelen opgesteld en onder begeleiding van de zelfstandigheidstrainer begonnen op vrijdagmiddag eens in de 2 weken.

Rijohnne begon erom te vragen, in gebaren natuurlijk en al snel eens per week. Het dubbelop werken kon langzaam losgelaten worden omdat de aromatherapeute Rijohnne, haar vierhandengebarentaal, en de omgangsregels leerde kennen en aanvoelen. Ze gaan zelfstandig werken op donderdag avond.

Voor het eerst in ons leven hadden we het gevoel dat alles goed geregeld was rondom onze dochter en konden een ontspannende tijd tegemoet gaan en wat hebben we als gezin en met netwerk ervan genoten.

Maar tijden keren soms!

2003: Aan Rijnne merkten we dat ze niet meer zo graag vertrok uit huis naar het logeeraadres. Op het logeeraadres liep het allemaal niet zo lekker. Dit kwam door verschillende oorzaken: de man is een eigen bedrijf begonnen, hij had duidelijk minder tijd voor Rijnne. Vaste rituele werden verbroken, inzichten veranderden en zijn professionaliteit ging hij gebruiken bij Rijnne, zonder overleg, dit gaf discussies. Bij zo'n voorval bezochten wij het logeeraadres om die zaak te bespreken. Heftige gesprekken. Iedere keer een nieuwe start. Rijnne kreeg een gedragsprobleem waardoor ze enkele maanden niet kon gaan logeren, in deze periode werd het ons duidelijk, dat het niet meer was wat we wilden. Het goede gevoel was verdwenen, het vertrouwen was veranderd. We besloten te stoppen. Tijdens dit proces was alles open en kon het goed besproken worden met de vrouw, de man liet niets meer van hem horen of zien. We hadden dit erg graag anders afgesloten!

Onze eerste zelfstandigheidstrainer zou ons na 5 jaar, over een tijdje gaan verlaten, ze had haar studie bijna afgerond, we wisten dat dit eraan zou komen. Tegelijkertijd raakte Rijnne in een gedragsprobleem. (Verstoppen in haren en niets willen!) Op dit moment hadden we elkaar hard nodig school, netwerk en thuissituatie. Iedereen werkte 100% met ons mee, een echt netwerk waar ik "trots" op ben. In zo'n periode merk je de waarde van samen doen en delen!

Toen alles weer wat rust had gekregen en Rijnne weer op haar oude niveau zat, begonnen we weer aan de sollicitatieprocedure, 2 mensen, 1 viel onmiddellijk af, andere een jong persoon, gevoel van twijfel... waarom? Is ze te jong, te onervaren, ben ik bang..... waarom.....niet alles komt voor niets, waarom niet proberen!!! Helaas na 2 maanden merkten we dat het niet lekker liep, de hulpverleenster wilde meer prestatie zien en vergde teveel van onze dochter, deze wisselwerking was niet goed. Samen besloten om te stoppen.

Gelukkig nam de tweede zelfstandigheidstrainer alle uren op zich anders had ik het niet gered. In deze moeilijke periode een nieuw persoon voor Rijnne was ook teveel gevraagd.

Opnieuw kwam Rijnne in een crisis (accepteerde geen kleding meer!); we zetten ons er allemaal weer fantastisch doorheen, de samenwerking met Rafaëlschool van Viitaal en thuisnetwerk ging perfect, regelmatig overleg, maken van nieuwe afspraken, dit deden we onder begeleiding van een orthopedagoge. Een goed gevoel om dit samen te dragen.

Toen de rust gekeerd was, weer opnieuw sollicitaties, het duurde even voordat we 1 persoon hadden dus geen keuze, besloten om met haar aan de slag te gaan, ook hier een hele moeizame inwerking, het kijken en afzien, het wachten en geduld hebben, zelf initiatief en beslissingen nemen ten aanzien van Rijnne, daarnaast de communicatie tussen haar en mij als moeder, we gebruikte niet dezelfde taal, zaten niet op een lijn. Het is erg moeilijk voor ons beide geweest, maar ik wilde niet opgeven omdat ik wist dat die persoon veel goede dingen in haar heeft en die alleen moest gaan gebruiken. Op momenten was ik begeleidster, coach, alles tegelijk en wilde ook niet van huis als zij er was, dat vertrouwen was er niet. Ze zeiden tegen me houd er dan mee op, maar ik kon niet, waarom moet alles van een leien dakje gaan, ze kan het! Een gesprek met leidinggevende aangevraagd en samen om de tafel. Alles werd uitgesproken, dit was erg zwaar, maar open en eerlijk, we wilden "samen" niet opgeven en deden een nieuwe voorzet om verder te gaan. Achteraf alles goed gekomen maar of ik dit een tweede keer aan zou kunnen, ik weet niet!!!

Misschien wel, want samenwerken en delen heb je niet voor niets, we zijn diep moeten gaan, maar uiteindelijk begrijpen en voelen we elkaar nu erg goed aan. Eigenlijk zijn we er allemaal trots op!

Op zoek naar een nieuw logeeraadres, we waren er eigenlijk al lang aan toe!
De maanden december 2004 en januari 2005 meegekeken in thuissituatie met alle netwerkers.
Februari dossier van Rijohnne gelezen en vierhandengebarentaal geoefend, maart zou de kennismaking ingaan, echter Rijohnne werd ernstig ziek en alles moest weer wachten.

Voor de derde keer kwamen we met z'n allen voor een klus te staan.
De samenwerking ging weer prima, overleg, afstemmen, samen delen van ervaringen, ideeën en beslissen. Je staat er niet alleen voor. Een cadeau als je zo'n netwerk hebt!

Op het eind van de rit, zo tegen de zomervakantie, was ik moe van praten, denken, uitwisselen en moest even rustig aan doen, ook hier was ruimte voor.

In de zomervakantie gestart met logeren, dit loopt op rolletjes, een gevolg van een goede voorbereiding en invoelende mensen.

Ze gaan werken met Rijohnne maar.....krijgen er ook een gezin bij!!

Wat je je ook heel bewust moet zijn is:

- De flexibiliteit van netwerkers.
Ieder van ons voelt zich op eigen manier verantwoordelijk en betrokken, dus meedenken en doen en dat is ook luisteren, ruimte geven, kansen geven aan elkaar. Je bent een team, gezin en netwerk.
- Je bent als ouder ook een werkgever, dit brengt aardig wat verantwoordelijkheden met zich mee: CIZ, zorgkantoor, SVB, financiële zaken regelen en het onderhoud van je netwerk, let wel de spil blijf je als ouders.
- Iets over verschillen in hulpverleners.
 - Leeftijden, het is heerlijk om een mix van leeftijden van hulpverleners te hebben. Iedereen heeft zo z'n eigen inbreng en ze vullen elkaar aan.
 - Professionals behoren in zo'n netwerk, zeker bij onze doofblinde kinderen, ik heb het gevoel dat ik beslist niet zonder kan, omdat ik graag een spiegel voor me krijg en ook voor de expertise.
 - Maar daarnaast verrijken sympathieke mensen die kunnen kijken, luisteren en veel geduld hebben het leven van onze dochter. Voor Rijohnne betekent dit verschillende relaties hebben.

Voordeel van een netwerk is:

- Rijohnne heeft een aanbod van activiteiten door vaste personen.
- Rijohnne geniet van activiteiten.
- Vanuit onze eigen visie het leven van Rijohnne vorm geven.
- Je houdt de regie in eigen handen.
- Je kunt als gezin aansturen op de manier zoals je graag wilt.
- Samenwerken is samen delen.

Nadeel van een netwerk! Nee, zo willen we het niet noemen.

Maar: waar moet je rekening mee houden?

- Kost veel energie, tijd en inzet van het hele gezin.
- Je hebt steeds zorgverleners in huis.
- Verder nog een toegevoegde waarde: de humor, het plezier die we als gezin hebben met de netwerkers, het is niet alleen werken met Rijohnne, ieder van ons heeft aandacht,

gekheid, gesprekken met de netwerkers.

- Bewaak wel dat het een prettige “werk”situatie blijft, geen familie!

Op dit moment is alles onder controle en genieten we weer volop.

Voor Rijnne een heel netwerk van mensen om haar heen, personen die ze vertrouwt en van geniet. Daarnaast ontwikkelt ze zich door hun steeds meer.

We zijn bezig een kleinschalig wooninitiatief te realiseren, voor 12 verstandelijk (meervoudig) beperkte mensen, bij ons in het dorp.

Graag nemen we mensen van het netwerk mee naar deze plek, maar of dit allemaal te realiseren valt..... dat is afwachten.

Wat vragen we van de instelling? **(verslag door Martine Elsinga)**

Stelling 1: Hoe dwing ik als ouder kwaliteit af?

- Dwingen is niet het goede woord. Afdwingen betekent hier: hoe krijg ik het voor elkaar?
- Communicatie met personeel en de instelling is hierbij heel belangrijk
- Alles opschrijven in een schrift, altijd, ook al lijken dingen op het eerste gezicht niet zo belangrijk te zijn.
- Het is belangrijk om bij het personeel en de instelling ook je positieve punten te melden.
- Altijd onbevangen blijven vragen.
- Bij communicatie in de zin van gebaren en pictogebruik moet je steeds blijven herhalen van wat je graag zou willen zien, b.v. een planbord. Je moet naar de instelling en naar personeel goed motiveren waarom je dit wil. Soms is dit nieuw en een 'eye-opener' voor de instelling, ze hebben er interesse voor en je kan het zien groeien.
- Weerklank wil een certificaat uit gaan reiken voor alle instellingen die voldoende in huis hebben om met Totale Communicatie te werken, dit is ook een soort 'garantie' voor ouders.
- Een van de ouders reageert hierop door op te vragen hoe je er als instelling achter komt dat wat je aanbiedt op de juiste plek komt, en hoe hierop gecontroleerd gaat worden, dit is voor de praktijk nog niet duidelijk.
- Joke Kraakman van De Noorderbrug merkt op dat een instelling het keurmerk 'doofvriendelijk' kan krijgen, maar dat geldt hierin vooral leidend is. Het is soms onduidelijk waar de kwaliteit hierbij is.
- De inspectie zou bij hierin kunnen faciliteren.
- Roel Menke (De Brink) merkt op dat ook een 'FODOK-kwaliteitskeurmerk' veel zou kunnen helpen.

Stelling 2: Iedereen moet in de wijk kunnen wonen.

- Over dit onderwerp is al veel gesproken en veel gezegd. Het is duidelijk dat ieder hier een eigen keuze in moet kunnen maken. Een overheidsregel zou hierin niet leidend moeten zijn.
- Belangrijke punten bij deze stelling zijn omgeving en veiligheid.

Stelling 3: Een gemeenschappelijke ruimte is niet nodig óf privacy is eenzaamheid:

- Dit is erg afhankelijk van de cliënt, sommige cliënten vinden het wel fijn om met elkaar in een ruimte door te brengen, sommigen zijn liever alleen. De cliënt een eigen keuze hierin geven en het goed kijken naar gedrag van de cliënt in verschillende situaties is belangrijk.

Stelling 4: Cliënten van hetzelfde niveau bij elkaar of juist niet?

- Het is mogelijk dat er een zekere wisselwerking plaatsvindt tussen cliënten, de cliënten met een hoger niveau zouden zich dan bijvoorbeeld op een zorgende manier op kunnen stellen naar de cliënten met een lager niveau. Wel wordt opgemerkt dat cliënten met een hoger niveau waarschijnlijk meer moeite kunnen hebben met het samenleven met cliënten van lager niveau dan andersom. Hier moet zorgvuldig mee omgegaan worden.
- Gedrag is een belangrijk aspect om voor hetzelfde niveau te kiezen.
- Cliënten met een lager niveau kunnen 'ondergesneeuwd' raken bij cliënten met een hoger niveau en dat zou kunnen leiden tot gedragsproblematiek.
- Een medewerker van Odion merkt op dat bij Odion de cliënten 'door elkaar' wonen en dat dit goed gaat. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat bij Odion geen cliënten wonen met een ernstige verstandelijke beperking.

- Bij De Noorderbrug wonen geen cliënten met ernstige verstandelijke en meervoudige beperkingen, maar wel cliënten van verschillende niveaus. Zij merken op dat er zich wel communicatieproblemen voordoen. Dit is op te lossen door cliënten zelf de keuze te laten met wie ze willen communiceren en met wie ze wat willen doen. Dan staan communicatieproblemen minder in de weg.
- Het kan ook altijd voorkomen dat cliënten die samen wonen, niet met elkaar op kunnen schieten. In dat geval kan overplaatsing helpen.

Stelling 5: Wat moeten medewerkers kunnen? Moeten ze een bepaalde leeftijd hebben? Hoe ziet een ideaal team eruit?

- De leeftijd van een medewerker doet er niet toe.
- Een medewerker moet goed met dove cliënten om kunnen gaan.
- Een medewerker moet échte interesse voor je kind tonen.
- Medewerkers moeten aan kunnen sluiten bij de zorgvraag van de cliënt.
- Een medewerker moet goed met ouders om kunnen gaan en goed met ouders kunnen communiceren. Als de koffie klaar staat als je van ver komt en er even de tijd wordt genomen om met je te praten, dan maakt dit een boel uit. Dit was 25 jaar geleden wel anders dan nu!
- Een medewerker van Weerklank merkt op dat het hen soms verbaast dat mensen die in opleiding zitten of een opleiding hebben gedaan bepaalde dingen niet weten. Volgens hen komt dit omdat de opleidingen te breed zijn. Je mag je eigen leerdoelen bepalen maar hierbij vindt er minder afstemming op de praktijk plaats, dit is in feite vraagsturing zonder informatie. Ook zijn de stages te kort.
- In een team moeten de ‘oude rotten’ de jongeren opleiden.
- Er moet voor nieuwe medewerkers een kans zijn rustig in te werken.
- Een team beschikt vaak over genoeg kennis over je kind, de vraag is soms hoe het moet worden overgebracht op nieuwe medewerkers.
- Het is belangrijk dat er rust is in het team wat met je kind werkt en er een gezonde doorgroei in het team zit.
- Het liefste hebben ouders dat personeel zo lang mogelijk blijft! Ze kennen je kind.
- Opgemerkt wordt dat personeelsverloop toch plaatsvindt, het is nooit helemaal op te lossen, maar er zouden wel betere overgangen gecreëerd kunnen worden (b.v. de medewerker die weggaat maar je kind goed kent, de nieuwe medewerker in laten werken), maar daar is geld voor nodig, wat er meestal niet is.
- Een ‘ideaal team’ bevat een samenstelling van ervaren en minder ervaren medewerkers, ze hebben de juiste instelling en er vindt een gezonde doorgroei plaats. Er moet ruimte zijn voor feedback bij groepsleiding en er moet een klimaat gecreëerd worden waarin dat kan. Het plezier wat medewerkers met je kind en met elkaar hebben speelt een erg belangrijke rol.

Stelling 6: Hoe leuk is het nog op de werkvloer? Optimale zorg verlenen of krampachtig budget bewaken?

- Een medewerker van Weerklank merkt op dat het eigenlijk niet mogelijk is hier een keuze tussen te maken (spagaat).
- Er gebeuren altijd onverwachte dingen.
- Er zijn altijd invallers nodig in instellingen.
- Over dit invallen zouden instellingen afspraken kunnen maken, er zou een vaste ‘pool’ van invallers kunnen worden samengesteld.
- Andere ouders vinden de kennis die invallers hebben over hun kind belangrijker.

Evaluatie

In totaal werden 38 evaluatieformulieren geretourneerd, 20 van ouders/familieleden, 18 van professionals, terwijl er 38 ouders/familieleden en 31 professionals aanwezig waren.

Algemeen

1. Hoe wist u dat deze MG-contactdag gehouden werd?
Ouders: 16 via directe FODOK-mailing; 3 via via; 1 geen antwoord
Professionals: 17 via directe FODOK-mailing; 1 geen antwoord
2. Bent u aanwezig als:
 - a. ouder / familielid: 20
 - b. professional (ga verder naar vraag 4): 18
3. Is uw kind/familielid
 - a. jonger dan 15 jaar: 5
 - b. 15 jaar of ouder: 15
4. Hoe kijkt u terug op deze dag? *In steekwoorden:*
Ouders: leerzaam, "erg goed gevoel", (zeer) positief, met veel plezier, geweldig, zeer informatief, goed voor vergroten netwerk, leuk, indrukwekkende verhalen, leuke persoonlijke contacten, gezellig, nuttig, veel gehoord en besproken, nieuwe inzichten opgedaan, "Door deze dag word ik weer strijdbaar. Dank daarvoor", "Ik kan van hieruit verder."
Professionals: prettig, informatief, nuttig, intensief, positief, gemoedelijk. Goed voor p.r. en netwerk, waardevol, prima, ook ruimte voor informeel samenzijn, gezellig, zinvol, meer ouders verwacht, leuk, boeiend, leerzaam, veel uitwisseling, prima, "terug naar waar het om draait: de cliënt".
5. Wat vindt u belangrijk aan deze dag: contact met andere ouders/professionals, informatie krijgen of iets anders? (meerdere antwoorden mogelijk)
Ouders: 17x contact met ouders, 15x contact met professionals, 17x informatie krijgen; overige: ervaring met andere ouders delen, informatie kan ook via internet.
Professionals: 12x contact met ouders, 9x contact met professionals, 9x informatie krijgen; overige: verhalen van ouders, netwerken, p.r., zicht op aanbod, laagdrempeligheid, zicht op knelpunten.
6. Heeft deze dag aan uw verwachtingen voldaan?
Ouders: 17x ja, 1x geen antwoord
Professionals: 14x ja, 2x deels, 2x geen antwoord; overige: meer zoekende, ook jongere ouders verwacht.
7. Wat heeft u gemist?
Ouders: te weinig ouders, hoe om te gaan met communicatiestoornissen en conflicten met de zorginstelling waar je kind/broer/zus zit, hoe kun je dingen veranderen?
Professionals: informatie over hoe je kind voor te bereiden op zelfstandig wonen, hoe bereik je allochtone ouders, inzicht in de vraag naar specifiek aanbod, wachtlijsten, opzetten van een centrale databank met aanbod voor ouders, aandacht voor licht en matig niveau, opkomst dove en allochtone ouders.
8. Heeft u suggesties voor een volgende MG-contactdag?
Ouders: wet- en regelgeving 2006, WMO, nieuwe zorgstelsel, kwaliteit van de zorg, meer ouders benaderen, vrijetijdsbesteding, dagbesteding.

Professionals: ouders via ouderavonden uitnodigen, minder stellingen aan het eind van de dag, centraal punt openen voor woninginformatie, met waterdichte verwijzing (of is er teveel aanbod?), aparte indeling in wonen, dagbesteding en ambulant, meer fysieke ruimte voor stands, verhalen van cliënten (zelf aan het woord of via opnamen), meer reclame maken, psychiatrie, justitie, dagbesteding, meer publiciteit.

Specifiek

Kruis uw cijfer aan bij de verschillende onderdelen (①= helemaal niet goed; ②= niet goed; ③= gemiddeld; ④= goed; ⑤= heel goed)

Ouders

1. De locatie	
a. De ruimte	4,4
b. De bereikbaarheid	4,5
c. De catering	4,4
2. Het programma in zijn geheel	4,4
3. De organisatie van de dag	4,5
4. De verschillende programmaonderdelen:	
a. Inleiding Henk Boeve	4
b. Presentatie Sylvia van Velde	4,2
c. Presentatie Anja Wunderink / Mineke Booy (MEE)	4,3
d. Presentatie Marianne van Gelder (KEGG)	4,4
e. Presentatie Marjan van Kemenade	4,5
f. Discussie kwaliteitseisen	4,2
g. Informatiemarkt	4,1

Professionals

1. De locatie	
a. De ruimte	3,7
b. De bereikbaarheid	4,5
c. De catering	4,1
2. Het programma in zijn geheel	4,1
3. De organisatie van de dag	4,3
4. De verschillende programmaonderdelen:	
a. Inleiding Henk Boeve	3,9
b. Presentatie Sylvia van Velde	4,2
c. Presentatie Anja Wunderink / Mineke Booy (MEE)	4,1
d. Presentatie Marianne van Gelder (KEGG)	3,9
e. Presentatie Marjan van Kemenade	4,6
f. Discussie kwaliteitseisen	3,9
g. Informatiemarkt	4,1